

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԱՐԱՆՈՐԳԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ամսօր 28րդ տարեկանի (1912 օգոստոս-1913 յուլիս) բաժնորդներին է 20 ֆրանկ. թիւերի և զարկաստանի համար 10 ֆրանկ. կԱՆՍԻԿ: Ամսական բաժնորդներին է 2 ֆրանկ. թիւերի և զարկաստանի համար 1 ֆր.: Նամակ կամ դրամ զրկել այս հասցեով.

M. PORTOUKALIAN
Directeur du Journal Arménia
Marseille (France)

ԻՐ ՏԱՐԻ

Թիւ 19

1912 ՅԵՃՏԵՐԵՐ 11 Շ.

(Հ. Յ. 1912 Նոյեմբեր 28)

ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը, եթէ հարկ համարի, համառօտելով և կամ մասնաժողովի կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւնները: Գործարար չէ վերագործունէլ հրատարակուած ձեռագիրները: Գործարարներ կը զրկուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով: Գործարարներ չեն ընդունուած ձեռագիրները: 14 լիւրագիրը շաբաթի մ.

Les annonces, en français et en arménien, sont reçues au bureau de la Rédaction: Place Alexandre-Labadié, 17.

ՐՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Նամակ Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգներէն (Ֆրեզիո). — Անապատով վիճակ հայկական նահանգներու մէջ. — Քիւրտեր սկսած են Եւրոպացիներն ալ կոտորել. — Մեծ Յորեմանը. — Բողոք Աղբաւի մարայ վիճակի կարճակազմ գաւառակի անբաղդ հայունցոյն. — Մուշէր եպ. Լոմոնի մէջ. — Ա. Ժամկոյեանի դատաւարութիւնը. — Մանացուցակ. — Պայքարեան պատերազմը. — Թիւրքական լուրեր. — Փոփոխութիւններ օսման համար դասընթացի մէջ. — Ծանուցումներ:

ՆԱՄԱԿ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԻԱՑՆԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԷՆ

Ֆրեզիո, 17 նոյ. 1912

Քալիֆորնիոյ հայութիւն

Վերջերս Հայաստանի զանազան անկիւններէն սպանութեան և կոշտ պուտի ձայնները արթնցոյցին արտասահման սփռուած հայութեան զգացումները: Գաղութարար հրաժարականը առիթ տուց ըզրոքի միջոցներին: Ֆրեզիո՝ հակառակ իր հայաշատութեան՝ անտարբեր էր. գուցէ շատեր լսած ալ չեն ինչ կանցնի կը գառնայ Հայաստանի խորքեր: Ուղեցի քանի մը խօսքով Ֆրեզիոի հայութեան անտարբերութիւնը պատկերացնել հայ ժողովրդեան առջև. բայց կարծես Ֆրեզիոյն արթնցած (?) ետ կեցուց զիս իմ այդ մտադրութիւնն:

Ուսուցիչ հայ Առաքելական և հայ Աւետարանական եկեղեցիներէ հովիւներին ստորագրութիւններով կոչ մը զրկուած էր Քալիֆորնիոյ հայերէն որ լանան Նոյեմբեր 26էն առաջ իրենց պատգամաւորն ընտրել: Ուսուցիչ մէջ կազմուելիք հայկական մեծ ժողովին ներկայ գտնուելու և հայու այժմեական և հրատապ խնդիրներէ մասին խօսելու և խորհրդածութիւններ կատարելու համար:

Նախապէս յայտարարուածի համաձայն՝ անցեալ կիրակի, ամսոյ 10ին, Այստան հօլի մէջ տեղի ունեցաւ խորհրդակցական ժողով մը, երեք եկեղեցիներէ նախաձեռնութեամբ ուր ներկայ էր 400է աւելի բաղմութիւն: Օրուայ առաջինը՝ Երեմիական եկեղեցւոյ հովիւ պատ. Հայկունի ժողովը բանալին յե-

տոյ կարգաց Ուսուցիչ զրկուած երկուր կոչ-ընտրականը որ միտա մի կը թուէր Հայաստանի մէջ գործած սպանութիւններէ ու ալան թալանի զոյլումներ և ապա կը հրաւիրէր Ամերիկայի և Քալիֆորնիոյ հայերէն որ յանձնարուած մը կազմին Ուսուցիչ մէջ, պէտք եղած նիւթակաւ, բարոյական և ֆիզիքական գիւրութիւններ ընծայելու համար մեր երկրի հայ եղբայրներին:

Գառ. Հայկունիին վերջ խօսեցաւ հայ Առաքելական եկեղեցւոյ հովիւ վարդապետ Գառնիկ, յիշելով թուրքերի բռնած սխալ գերք հանգեալ իր հպատակ քրիստոնեաներին և կառավարութեան բռնած սխալ ընթացքը: Ի վերջոյ յիշեց Գեորգի. հայրապետի հետաքրքրութիւնը հայ գաւառներէ կացութեան մասին և աւելցուց թէ «կը յուսանք որ պէտք եղած տեղեր պիտի դիմէ այս շարքերէ գիմացն առնելու համար...» Երրորդ խօսողն եղաւ Ժողովական եկեղեցւոյ քարոզիչ պատ. Որփիար որ ըսաւ թէ Ամերիկահայերս մեծած ենք թուրքահայոց աչքին առջև. լանանք ցուցնել որ դեռ կենդանի ենք և մեր սիրտեր կը բաբախն իրենց համար:

Ի վերջոյ, քարձեալ խօսեցաւ պատ. Հայկունիին և ձեռնարկեց յանձնարարի կազմութեան որ լիազօրութիւն ստացաւ իրենց պատգամաւոր ընտրել: Ուսուցիչ ժողովին: Նոյն օրուայ հօլի վարձքի և 25 առարի չափ ևս պատգամաւորի ծախքի մասին խօսեցաւ առաջինը և ահա ժողովրդի կիս մասը ցրուեցաւ ամենայն անտարբերութեամբ, որով քարձեալ ինչ համոզել աւելին թէ Քալիֆորնիոյ հայութեան մեծագոյն մասը անտարբերութիւն կը ներկայացնէ: Այսքան գիտցայ որ հօլի վարձքի կէսն անգամ չկրցան հաւաքել և որոշեցին յաջորդ կերպին թան պտըտցնել եկեղեցիներին մէջ: Արգիւտ չըկային հարուստներ որ 40-50 առար տալին և թող չտալին եկեղեցին պակաս պտըտցնել սրբաբնի բանի մը համար: Հաջորաւոր Գառնիկը և Յորեմի Ամերիկայէն հայրենիք գաղթի իրենց կեանք տալու ի սէր իրենց հայրենիքին, մինչ շատ

խօսող հայերս ժողովին անգամ կը գործէին: Երեք ժամ տեղ ժողովին յետոյ ժողովուրդ ցրուեցաւ շատ գոգոն ապաւորութեան առկա մէջ մասը ցաւելով հայ ժողովրդի արդարի վերաբերումին համար և մէկ մասն ալ ցաւելով անշուշտ որ այս անիտու (?) հովիւներ իրեն քսակի հետ շախա ընելու կենին:

Թէ ինչ և պատճառը Ֆրեզիոյն ներքին անտարբերութեան և կծծիւթեան, յաջորդիւ կը գառնանք այդ հարցին:

Պաղտիկ ԽԱՀԱՆՆԵՐ

ԱՆԱՊԱՀՈՎ ՎԻՃԱԿ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Գաղութագրական առեւտրի կողմէն գաղութան երթարկուած Ազատամարտ օրաթերթի վերջին թուի խմբագրական է հետեւեալ որ գրուած է վանի ոճի լեզուով:

Նոր խմբագրութիւններ վաճառի մէջ՝ հայ ուսուցչի մը և քահանայի մը վրայ, ուրիշ ոճի մը՝ Ո՛րոշի մէջ, գործեալ հայ ուսուցչի մը անձին վրայ, և անապահովութեան երկիւղներ խորհրդէն մինչև կիլիկիա, մինչև Լեւոնտ:

Ահա այն վերին աստիճանի՝ յուզիչ և մաշող պատկերը որ կուտան ամենօրեայ լուրերն ու տեղեկութիւնները, մանաւանդ այս վերջին շաբաթներու ընթացքին, հայ ժողովուրդի քաղաքական կացութեան նկատմամբ:

Կառավարութիւնը մեծ մեծ խոստումներով վաճառելու համար հանեց գեղի վան, Գիթիս ու հայկական ալ վարիւր, յայտարարեց որ անյապաղ բարեկարգութեան միջոցներ ձեռք պիտի առնուին: Ըսաւ որ հայկական նահանգներու վալիներուն լայն իրաւասութիւններ տրուած են՝ խիստ և արագ կերպով պատուհասելու շաբաթները և ապահովութիւն հաստատելու:

Բայց ահա նոյն վալիները կը հասնին իրենց պաշտօնատեղին և ո՛չ միայն ոճիները կանգ չեն առնել, այլ ինչ որ աւելի յատկանշական է՝ նոյն իսկ ձեռք չեն բերուիր ոճրագործներն ու անոնց հեղինակները:

Այսպէս, օրինակ, ինչպէս հրատարակեցինք երեկի մեր համարով, վանի ուսուցչին՝ Ռաֆայիլի, և Սպարկերտի քահանային՝ Տ. Մարտիրոսի ըստ սպանութիւնները կատարուած են հետեւեալ խմբագրութեան և քսակի պայմաններուն առկա:

«Կորած էին Ռաֆայիլի լեզու, տաճարի համար... Սկիստ Ուրիշ. փորեք էին անոր աքերը, կորեք էին անոր քնջաքը, հանք էին ակոսները կզակով միասին, պատուեր էին բերալը ցաղցով, ձեղքեր էին մարմնը եւ լեզուցած էին բերանը ողբարի աղբով: Այն կերպով վարուած էին նաեւ քահանայի զիակիսն հետ...»

Եւ ինչպէս կը վկայեն նոյնիքն կարկառ քաղաք զինուորները, իրենց անձամբ տեսած են շաբաթները՝ գիւղէն խոյս տալու ատեն, և իրենց պետէն արտօնութիւն խնդրած են հետապնդելու զանոնք և ձերբակալելու, սակայն իրենց պետը արգելած է:

Այս արգելքի մէջ է ահա ամբողջ քաղաքիքը, և անշուշտ նաեւ ամբողջ բանալին այս և ասոնց նման հակամարդկային ու վայրենիներուն միայն պատուարներ այս խմբագրութեանց:

Հոս է նաեւ բուն վերջը ո՛չ միայն Հայկական գաւառներուն, այլ ամբողջ պետութեան:

Ոստիկան զօրքերու այդ պետը կրնայ ըլլալ որ կը շարժի մոլեռանգութեամբ, ցեղային ու կրօնական զգացումներու խորհրդանշան ազգեցուցութեան տակ: Կրնայ ըլլալ որ կը շարժի քաղաքներու այն ուղղութիւնէն՝ որուն համաձայն կառավարական պաշտօնեան վարժուած է առնելու Հայուն մորթուելն ու լողալու իրեն սովորական երեւոյթներու կարգէն է այդպիսի շաբաթագործութեանց հեղինակներուն անպատասխանատու և անպատիժ մնալը:

Ո՛րն է այս երկու պարագաներէն այն՝ որ ոստիկանութեան մը պետը կարգիլէ իր զինուորներուն հետապնդելու ոճրագործները և թող առաջինը ազատելու արգարութեան ձեռքէն: Չենք գիտեր, կրնայ ըլլալ մէկը կամ միւսը և թերեւս երկուքն ալ:

Իրողութիւնն այս է սակայն որ

2.000 Կարկասներ՝ ընկերակալութեան անդամներուն՝ մինչև վաճառքի քաղաքը, կատարած են բողոքի ցոյցեր, միջոցներ և պահանջներ են ունենցողները:

Իսկ մինչև այսօր, ինչպէս կը հաղորդէ գեա երէկ մեր ձեռքը հասած վաճառքի տնօրէնը, ու թիւսմարի կաթողիկոսական տեղապահին կողմէ ըստորագրուած մէկ հաւագիրը, չէ ձեռքակալուած խիղճի Սեյիտ Սելիմ, կանխապատրաստողը, թիւսմարի ու գործադրիչը այդ քստմանի կողմէն:

Կարելի է արդեօք այս պարագան ուրիշ կերպ բացատրել, եթէ ոչ այն պարզ իրողութեամբ՝ որ տեղական կառավարութիւնը չուզեր, կամ չուզէր իւր վանի նոր կուսակալը՝ իզլէթ պէյ, մէկ կողմէն՝ վանի բողոքող հայութեան խօսք կուսակահինք օրէն ձեռքակալի դայն, իսկ միւս կողմէ՝ ինչպէս կը տեղեկանանք, կը հաղորդէ Պապը Սելիմ որ չէզոք աննշան է, բայց Դաշնակցութիւնն է որ կը խառնէ...

Միշտ անձանթ է թէ ներքին գործոց նախարարը ինչ կերպով ընդունած է իզլէթ պէյի այդ յայտարարութիւնը, և կամ ինչ պատասխանած է անոր. — բայց մեզի պարտք կը սեպենք ըսելու, այս առիթով, թէ իզլէթ պէյի բուռն կրօն և անոնց վարչային ձգտումներն ունեցող պաշտօնեաներն են այս պետութեան ամենավատն. դաւոր թշնամիները:

Ինչպէս կարելի է արդարութեան վրայ հաւատք ունենալ և օրհնքի անունով խօսել նահանգի մը մէջ, երբ վալին քաղաքական կուսակցութիւն մը զրպարտելու կ'ընէ՝ արգարացընելու համար միմիայն ոճրագործները, ինչպէս կարելի է քաղաքական անգործութեան և տարրերու համարաշխարհի վրայ յոյս դնել, երբ կուսակալ մը պետութեան թշնամի կը տեսնէ հոն՝ ուր միայն բարեկամ գոյութիւն ունի և կը պաշտպանէ զէթ անուղղակի կերպով, չորագործ տարրեր՝ որոնք անուշաղբ կախաղանի արժանի էին:

Իզլէթ պէյերու մտայնութիւնն ունեցող պաշտօնեաները չէին որ նոյն ոգիով գործեցին Ալպանիոյ մէջ, նոյն ներշնչմամբ գործի սկսան Մակեդոնիոյ մէջ, նոյն երկրակործան մտքերով ղեկավարուեցան ամբողջ Բուլկարի մէջ, իւր այսօր պետութիւնը կանգնած է ահա այն անդունդին առջեւ, զոր ներկայ պատերազմը չի բացաւ, այլ այդ պատերազմէն առաջ՝ օրհնք օր կառավարական պաշտօնեայ անուան առկ, կերթային իրենց գրպանը լեցունելու, կերթային չի նորարար և կազմակերպող աշխատանքի մեղձ փորելու պետութեան համար գերեզմաններ միայն:

Իզլէթ պէյերը, այսօր, Մակեդոնիոյ նոյն քաղաքականութիւնն է որ շարունակել կուզեն Հայաստանի մէջ:

Հաստատ անդակութիւններ ունինք թէ Եւսթինի չէլիք չորս հազար

զինուած մարդիկ հաւաքած է և ներշնչեալ մը կը սպասէ՝ կոտորածի սկիզբուն. գիտենք որ քիւրտ չորագործ տարրերը այնքան յանգչեալութիւն ստացած են արգեն՝ որ համարձակած են նոյն իսկ վանի Սելիմապի իբրեւ թանձաւորող զօրանցին վրայադրածի և հոն բանտարկուած ոճրագործները բանի առնել տանելու փորձ ընել. գիտենք թէ յայտնի աւագի Սիօն՝ զինաթափ ըրած է 19 ստիկան-զինուորներ, որոն հետեւեալով ամբողջովին ինկած է վանի կառավարութեան բարոյական վերջը՝ կարգ մը եղեւնամիտ ցեղապետներու աչքին և անոնք գարձած են յանգչեալ ու սպասեալական:

Հարկ է հարցնել իզլէթ պէյին. — ինչ է արդեօք իր գնահատութիւնը այս բոլորին նկատմամբ՝ պետական շահերու տեսակէտէն:

Հաւանականաբար իզլէթ պէյ մեզ ալ այս յայտնութեանց և յայտարարութեանց համար, պիտի որակէ այն ձեռքով ինչ ձեռքով որ որակել համարձակած է վանի Դաշնակցականները. — «Ազատամարտը շահ ունի խեղճը խառնելու և կնճռոտելու...»

Բայց, այդ որակումը չէ որ պիտի վախճնէ ոչ Դաշնակցութիւնը, ոչ Ազատամարտը և ոչ ալ այն բոլոր տարրերը՝ որոնք վճած են բարեկարգ և քաղաքականապէս ապահով հայրական նահանգներ պահանջելով՝ մինչև վերջը, ծառայել այս հայրենիքին: Անոնք վճած են անստանալի և երբեք չընկրկիլ այն գաղափարներուն և այն սկզբունքներուն պաշտպանութեանը մէջ, որմէ միայն կախուած է ամենեան պետութեան ապագան ու անոր մէջ ապրող ազգերուն երկնակալութիւնը:

Ահա այդ ձգտումն է որ մեզ կը ստիպէ անգամ մըն ալ ըսելու իզլէթ պէյերուն, ինչպէս նաեւ անոնց գերագուս ու ստորագուս բոլոր պաշտօնեաներուն. — ո՛չ, չենք թող տար որ Հայաստանի մէջ ևս շարունակուի այն ուղղութիւնը ինչ որ գործադրուեցաւ Բուլկարի մէջ և կործանեց զայն: Կը պահանջենք հիմնովին փոխել այդ ուղղութիւնը, եթէ չէք ուզեր որ վաղը կամ միւս օր Անատոլիոյ ալ գառնայ անխուսափելի աղետներու թատերավայր:

Քաղաքական այս տառնապալից կացութեան մէջ՝ երբ ժողովրդական կրքերը այնքան լարուած ու հրաբխային վիճակի մէջ են, կառավարութեան գերագոյն պարտքն է ո՛չ թէ աչք գցել կատարուած և սպասեալ ցոյց քաղաքական ոճրերնու գեմ, այլ հնարաւոր, և, թող կուտանք մեզի ըսելու՝ նոյն իսկ գերհոնակած միջոցներով, անգործութիւնը ապահովել արեւելեան սահմաններու մօտ: Կառավարութեան թերացումը իր այս պարտականութեան մէջ՝ ոճիր մը պիտի ըլլար հայրենիքին գեմ, ոճիր մը՝ որ կոչուած է անհուն բարեկեցական գոռ բանալ և ամբողջ պետութեան գոյութիւնը վտանգել:

ԲԻՐԻՏԵՐՆ ԵՎ ՄԱԾ ԵՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻՆԵՐՆ ԱԼ ԿՈՏՈՐԵԼ

Թեհրանէն կը հեռագրեն դեկտ. 9ին. «Թիւրքականապահպան սահմանազլիւրի մօտ Բիւրտանի սպաննեցին մօքսաւունները տեսուչ Պէլիդաքի մը, և Յրանապի պաշտօնեային և իրենց ուղեկցողներէն 4 ձիււոր զինուորներ:»

ՄԵԾ ԵՐԱԵԼԵԱՆԸ

Հայ ապագրութեան 400 ամեակը և հայ գիրքերի գիւտի 1500 ամեակը տօնելու համար Ռուսիոյ Հայերին մէջ երեան եկած շարժումը գործադրական կազմակալ ընթացք մ'ունենցաւ այլ և այլ պատճառներով. նոյն իսկ այդ Մեծ Երեւանը տօնելու օրի մասին անհամաձայնութիւններ ծագեցան: Առաջին անգամ Թիֆլիսի մէջ կազմուած Երեւանական Երեւանագործը՝ ի սկզբան որոշած էր նոյեմբեր 26ին կատարել այդ տօնը: Երեսոյ իշխմանին մէջ կազմուած Երեւանագործը որոշեց հոկտեմբեր 13ին, Թարգմանչաց տօնի օրը, կատարել: Կովկասի զանազան կողմերէն փափաք յայտնուեցաւ որ համաձայնութիւն գոյանար Երեւանական երկու Երեւանագործներին միջև: Կերէի թէ յաջողեցան այդ նշանակալի կիսապաշտօնապէս կատարուած բանակցութիւնները: Ի վերջոյ Թիֆլիսի Երեւանագործը յայտարարեց թէ նկատի առնելով Թիւրքիոյ Հայերի ներկայ վիճակը, անպատեհ կը տեսնէ այս միջոցին այդ Մեծ Երեւանի հանդիսաւոր կատարումը և առայժմ կը յետաձգէ: Իսկ իշխմանին կազմուած Երեւանագործը այս առթիւ գիմեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին որ հրամայեց հոկտ. 13/26ին սկսելով Երեւանական ամբողջ տարի մը հաշուել և 1913 հոկտ. 12/25ին վերջնական հանգիստաւորութեամբ մը փոխել սոյն Երեւանական տարին: Այդ հրամանի համեմատ, հոկտ. 13/26ին Երեւանական տարին սկզբնաւորութեան հանգիստներ կատարուեցան իշխմանին և Օլախանի մէջ (ուր կը գտնուի Մ. Մեսրոպի գերեզմանը), վեհ. Կաթողիկոսին նախագահութեամբ:

Թիֆլիզի մէջ ալ այդ առթիւ նախատեսակի հանգիստ մը կատարուած է «Աղբիւր-Տարաղի» խմբագրատան կից գտնուող «Գրական-գեղարդական սալօն»ին մէջ: Հանգիստներ կատարուած են նոյնպէս և Երեւան, Երեւանի մէջ (ուր կը գտնուի կասի ֆոխարքայի համառութիւնն ստացել է այս առթիւ Դպրոցական հիմնադրամ հաստատելու համար մէկ տարի հոնգանակութիւն ընելու և ամենէն առաջ իշխմանին գանձարանը 15.000 ռուբլի յատկացուցել է այդ հիմնադրամին:

Փափաքելի է որ զէթ Երեւանական տարին վերջաւորութիւնը աւելի մեծ վայելութեամբ տօնուի, ընդհանուր հայկական տօնախմբութեան

մը կերպարանքն առնելով: Մինչև 1913 հոկտ. 12/25 բաւական ժամանակ կայ Երեւանական Երեւանագործները միջոց կուենան այս նկատմամբ հարկ եղած բանակցութիւններ և նախապատրաստութիւնները կատարելու:

Ինչպէս դրած ենք այս առթիւ Արմենիայի տարեշրջանի 30րդ թ. ւին մէջ, Եւրոպայի մէջ կատարուելիք սոյն Երեւանական հանգիստի նախաձեռնութիւնը պէտք է ստանձնեն վենետիկի ու վիեննայի Միջերկրական միաբանութիւնները, նախապէս իրենց մէջ բանակցելով և յետոյ ալ Երեւանական միւս Երեւանագործներին հետ: Այդ ոչ միայն իրենց պարտականութիւնն է, այլ և իրաւունքն է, քանի որ Հայ Գաղութանութեան և Հայ Գրականութեան զարգացման ամենամեծ մղում մը տուողն եղած է Միջերկրական Միաբանութիւնը:

Հանգուցեալ կաթողիկոսներէն խըրմեան Հայրիկը պատշաճ համարեց մասնակցել վենետիկի Միջերկրական Միաբանութեան երկհարկաւ բանայ Երեւանի հանգիստին և յանձնարարեց Եւրոպայի Առաջնորդ Տ. Գեորգեայ. Իւթիւնեանին իր կողմէ երթալ վենետիկ հանգիստին ներկայ գտնուիլ: Միջերկրականները շատ յարգալից ընդունելութիւն մ'ըրին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ներկայացուցչին: Արդեօք չէ՞ կատարել որ Գեորգեայ. կաթողիկոսն ալ իր նոյն ներկայացուցչին՝ Եւրոպայի Առաջնորդին՝ յանձնարարէ բանակցել վենետիկի ու վիեննայի Միջերկրական Միաբանութիւններին հետ, սոյն համագործակցութեամբ կատարուելուն համար:

ԲՈՂՈՔ

Աղքատաբայ վիճակի կարգաւորումը Լայոնիստի

Ես եմ գեղըկուհին Երկրիս պլնտար (1). Տնով և տեղով եղանք տարալէտար. Ընկած եմ լեռներ, ձորեր ու դաշտեր, Գնաւելու գտնել զիմ ջամալ (2) ասպէր. Որ գնաց ի յանտառ, եղաւ գալապեր, Էլ չդարձաւ ի մեր տնակն անաւեր:

Հարց ու փորձ արի և շատ փնտռեցի, Պատասխան մ'առի, աւագ ասացի. Երբ սպանուած տեսի, մաղերս փետտեցի:

Ա՛խ, իմ ջամալ ասպէ՛ր, արեւուգլորպան, Արթնցի՛ր և տե՛ս, սե հագեր վաթան, Բողոք կը բառնամ, չունիմ օգնական:

Ես եմ գեղըկուհին Երկրիս պլնտար, Տնով և տեղով եղանք տարալէտար: Ես մայր ունէի որ էր մեր տան սիւն, Իւր սրտի ցաւէն եղաւ վայստուն, Լալէն, ողբալէն մեռաւ այս աշուն, Կտակ թողուց ինձ իւր մէկ խօսք անդին:

(1) Վերաւոր: (2) Պարթեւհասակ: (3) Անեղ: (4) Տնակ:

Ինչպէս նախորդ թուով հրատարակած էինք, զինադադարի պայմաններին ստորագրած են մէկ կողմէ թիւրքիւն և միւս կողմէ Պալքանեան դաշնակից 3 տէրութիւնները, ի բաց առեալ Յունաստանը, որ զինադադարի պայմանները չընդունելով մէկտեղ՝ պիտի մասնակցի խաղաղութեան պայմանների բանակցութեան համար Լոնտոն գումարուելիք խորհրդաժողովին :

Խորհրդաժողովը պիտի գումարուի Լոնտոն Սէնդ ձէյմսի պալատին մէջ ուր թիւրքիւն և Պալքանեան դաշնակից 4 տէրութիւնների պատուիրակները դեկտեմբեր 10ին պիտի սկսին իրենց խաղաղական բանակցութիւնները : Թիւրքիւն իր կողմէ պատուիրակ ընտրած է Լոնտոնի Օսմ. դեսպան Թէվֆիկ փաշան, երկրագործական նախարար Բէյիտ փաշան, Պէրլինի Օսմ. դեսպան Օսման Նիզամի փաշան, իրաւագէտ խորհրդական Բէյիտ պէյը և Ալի Բիզա գնդապետը, որոնք իրենց քարտուղարներին հետ ճանրայ ելած են Կ. պոլսէն դեկտ. 10ին : Կ. պոլսէն եկած վերջին հեռագիրը մը կիմացունէ որ Լոնտոնի դեսպան Թէվֆիկ փաշան հրաժարեց է խաղաղական պատուիրակութեան պաշտօնէն և արձակուրդ ալ խնդրեց է առողջական պատճառներով : Պալքանեան 4 տէրութիւններն ալ որոշեցին Լոնտոնի խաղաղական խորհրդաժողովին համար իրենց պատուիրակներ, որոնք գլուխը կը գտնուին Պոլկարիսի, Սերպիսի, Յունաստանի և Մոնթենեգրոյի վարչապետները : Չորս դաշնակից տէրութիւնների վարչապետներին Լոնտոն հաւաքուիլը պիտի իւրացունէ նաև, խաղաղական պայմանների ստորագրուելէն յետոյ, գրաւուած երկիրներն իրենց մէջ բաժնելու խնդիրները, որոնց մասին կերէի թէ ինչ ինչ տարաձայնութիւններ ծագած են իրենց մէջ այժմէն իսկ, թէ և պաշտօնական աղբիւրներէ տրուած տեղեկութիւններ կը ջանան հերքել կամ մեղմացունել անհամաձայնութեան դէպքերն ու պատճառները : Աթէնքի « Հէսթիա » լրագիրը Յունաստանի վարչապետ Տ. Վէնէզէլոսին խաղաղութեան բանակցութիւնների ժողովին մասնակցելու համար Լոնտոն երթալուն օգուտները թուելով յօդուածի մը մէջ, կը յարէ նաև. « Ապագային համար ալ շատ օգտակար պիտի լինի երբ այն քաղաքական գործիչներ որոնք Եւրոպայի Հարաւ-Արեւելքի քարտէսը բարեփոխելին, անձամբ իրարու ծանօթանան և միայն զործակցութեան ու միութեան մը համար բերանացի խօսակցին իրար հետ : Այդ ամէնէն զօրաւոր հերքումը պիտի լինի այն զրոյցներին թէ դաշնա-

կիցներին միջև անհամաձայնութիւններ ծագած են : » Յոյն պատուիրակներին մէջ կը գտնուի նաև արտաքին գործերի նախկին նախարար Տ. Սքուլտիս որ 1897ին Յունաստանի պարտութեան ժամանակ յաջողեցաւ իր երկրի համար կարելի եղածին չափ պատուաւոր հաշտութեան դաշնագիրը կնքել թիւրքիւն հետ, իսկ այսօր յաջողութեան կերթալ դաշնագիրը կնքել նոյն տէրութեան հետ : Պալքանեան տէրութիւնների պատուիրակները Լոնտոն երթալու համար Փարիզէն անցած ժամանակ յատկապէս պիտի տեսակցին Թրանսիլվա-չապետ և արտաքին գործերի նախարար Տ. Ռէմոն Բուանգարէի հետ :

Մեծ տէրութիւնների կողմէն Լոնտոնի մէջ վեհաժողովի մը կամ դեսպանաժողովի մը գումարման խնդիրը դեռ կը շարունակէ իրենց միջև բանակցութիւնների առարկայ դառնալ մինչդեռ պզտիկ տէրութիւնները աւելի շուտ կը շարժին ու կը գործեն :

Աւստրիական հակառակուծութիւնը դեռ փոթորկալից սպառնալիքներով կը մնայ քաղաքական հորիզոնին վրայ Եւրոպայի Դաշնակցութեան՝ որի պայմանագրումը կը տեւէ մինչև 1813 յունիս, այժմէն իսկ վերանորոգուած լինելու լուրին հրատարակելիլ սպառնական ազդարարութիւն մ'է թէ Գերմանիա և Իտալիա յանձն առած են աշակցիլ Աւստրիան :

Ալպանացիներն որոնք ինքնավարութիւն հրատարակած և իրենց համար առանձին կառավարութիւն և Եւրոպայի միջինում ու Մերձկոյտ ժողովներ հաստատած են, որոնք են պատուիրակ մը ղրկել Լոնտոն, խաղաղութեան բանակցութիւններին հետեւելու համար :

ԹԻԻՐԵԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կ. պոլսէն կը հաղորդեն թէ քօլէրան որ սկսած էր նուազիլ, վերստին սկսած է տարածուիլ : Իսկ Կ. պոլսէն կը հաղորդուած թուանը շաններին համեմատ, Պոլսեանի ժողովրդէն 50 մարդ բռնուած են և 48 մեռած : Պաշտօնական զեկոյցներին նայելով, մէկ ամսի մէջ 1.143 հոգի քօլէրաէն բռնուած են Կ. պոլսի մէջ և 578 մեռած :

Չեփորի միջոցով իթթիհատե կանները մէկ մասը արձակուել է, երաշխաւորութեան տակ առնուելով : Արձակուածներին մէջ կը գտնուին հանրային շինութիւնների նախկին նախարար Հալաճեան Պետրոս էֆէն, տի. նախկին նախարարներ Էմրուլահ և Խայրի պէյերը, նախկին երեսփոխան Գարուս, հրապարագիր Միլաթի (ժառանգով կողմացի) և այլն :

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԴԱՆՃԻՆ ՄԷՋ

Կ. պոլսէն գեկտ. 6ին հեռագրած են փոքրիկ « Էքսպրէս » ին. « Չորոյս կը շրջի թէ դահլիշն մէջ փոփոխութիւններ պիտի լինին շուտով : Արտաքին գործերի նախարար Նորատուկեան փաշան (1) տեղը պիտի անցնի Բէյիտ փաշան որ Դեսմիլ փաշայի բարեկամն է : Հաւանորհէ կը փոխուին նաև ծովային և կրթական նախարարները : »

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

Թեոդիկ. ԿԱՂԱՆԻ. Փրցուած էլեր կեանքի հատորէն : Ա. հատոր : Տպագր. Օ. Արզուման. Կ. Պոլսի : Մասնաւոր համար գրիմը ուղղակի հրատարակչին՝ Օ. Արզումանի (Agopian Han, Rue Tchakmakdjilar. CONSTANTINOPLE) : Գինն է 6 դր. Կ. Պոլսի մէջ. արտասահման 1 1/2 ֆրանկ : (Գեղեցիկ տպագրութեամբ և գեղարւեստական կողով գիրք մը որ կը պարունակէ 14 փորձիկ վիպակներ կամ պատմուածքներ որոնք պոստահայ կեանքէն առնուած պատկերներ կը ներկայացունեն : Զեղինակը թէ և գրած է Կ. պոլսի առթով ձմեռ Գիշերները կարգացուելու համար, բայց ամէն եղանակի մէջ ալ և ամէն ատեն շատ հետաքրքրութեամբ կը կարդացուին : Ընթերցողը թէ սիրտ ունի, չկրնար չըզգածուիլ. եթէ գրական մարդ մ'է, գրագիրական մեծ հաճոյք մը կը վայելէ այն կարգալով : Զեղինակին իր միտքեր արտայայտելու և իր երեւակայութեան ձեռնդրներին իրական մարմին մը տալու համար գործածած հայերէն հատկանիշները բառերի ճոխութիւնն ալ մասնաւորապէս կը գրաւէ ընթերցողի ուշադրութիւնն ու հիացումը. կարծես թէ աշխարհաբար հայերէն լեզուի բառապաշար մ'է որ Թեոդիկի մինչև իսկ չէ քաշուած տեղ տեղ չաւարար գործածելէ իրեն առատաձեռն հարուստ մը : Ամէն ընթերցասէրներին խորհուրդ կուտանք կարդալու այս փոքրիկ գիրքը որ տարակոյս չունինք թէ սրտի և մտքի հաճոյք պիտի պատճառէ իրենց և անգամ մը կարդալ սկսողը անշուշտ պիտի ուզէ կեանքի զանազան պատկերներ ներկայացուող 14 վիպակներն ալ ամբողջովին կարդալ վերջացունել, թէ և անոնք իրարմէ բոլորովին անկախ գրուածքներ են :

Գրքին վերջը աւելցուած է « Ժամանակին ու բնութեան հետ » վերնագրով և 27 երեսներէ բաղկացած բանասիրական գրութիւն մը որ տոմարական տեղեկութիւններ կը տրուին, Կազանի սովորութիւններ կը պատմուին և այլն : Կայ նաև Աղամանի նկարած 3 պատկերի ընդօրինակութիւնը որ կը ներկայացունէ « Կազանի Հայաստանի մէջ : »)

ՇԵՓՈՐ

« Շեփոր » ամսագիրը կը հրատարակուի միշտ 10է աւելի հեռագրերով պատկերներով :

Տարեկան (12 թիւ) բաժնորդագինն է ամէն տեղի համար 6 ֆրանկ, վեցամսեայն (6 թիւ) 4 ֆրանկ : Չեփոր (1) Excelsior-ի թղթակիցը սխալմամբ փաշայի տիտղոս տուած է Նորատուկեան էֆէնիին որ սակայն շատ մը թիւրք փաշաներէ աւելի արժանիք ունի :

Էջ կը ծախուի հատը 1 ֆրանկ : Հրատարակուած է արդէն 3րդ թիւը : Հասցէն՝
Rédaction de la revue arménienne SCHEPOR. Fund' 10 Mese 27 BUCHAREST (Roumanie)

Essai sur l'Histoire de la LITTÉRATURE OTTOMANE, par K. J. BASMADJIAN, Officier d'Académie, Directeur de la revue arménienne « Banaser », Membre de la Société Asiatique de Paris et de la Société Philologique de Paris, 1910. Imprimerie V. et H. Der-Nercessian, Constantinople. Prix 5 fr. Chez l'Auteur, 9, rue Gazan, à Paris. à la Librairie B. Balentz à Constantinople.

(Տխար Բասմաճյան մեծ ծառայութիւն մը մատուցած է հրատարակելով Օսմանեան գրականութեան այս Պատմութիւնը ուր թէ և համառօտ և ամփոփ ոճով տեղեկութիւններ տրուած են թիւրք գրագէտներին և իրենց գործերի վրայ, բայց շատերի համար բոլորովին նորութիւններ են առնոք : Մենք Հայերս որ թիւրքերին հետ միասին կապիւնք, մեր մէջ շատ քիչեր ունինք որ կը ճանչնան թիւրք գրականութիւնը և անոր պատմութիւնը. արդէն մեր քրոջի թիւրքերն ալ բնաւ չեն գիտեր ոչ մեր գրականութիւնը և ոչ մեր պատմութիւնը. և այս իրար չճանչնել, իրար չհասկնալն է որ թիւրքիւնային ազգութիւններին միջև կատարեալ համերաշխութեան արդիւնքներէ մին եղած է : Տխար Բասմաճյան, որի այս ութածալ 25 է երեսներէ բաղկացած երկասիրութիւնը գիւրացելու համար Ն. Բ. Իշխան Սապահէտտին անոր տրամադրութեան տակ դրեր է իր ճոխ գրադարանը, գրէթէ միջազգայնացած ֆրանսերէն լեզուով կը ծանօթացնէ օսմ. գրականութեան պատմութիւնը և այդ ծանօթութենէն մասնաւորապէս կրնան օգտուիլ թիւրքիւնային Հայերն ալ) :

Եղիազար Մոռարտեան. Բնական Պատմութիւն Արշակ Բ. և անոր Պապ որդւոյն (Հայոց պատմութեան մէկ կարևոր կէտին վրայ քննադատական տեսութիւն մ'է որի համար Մ. Աղա. բեկեան գրած է թէ « Հեղինակին այդ ձեռնարկութիւնը պատիւ է բերում իրան և այն ազգին, որին պատկանում է պատմութիւնը ») : 2 ֆր. 50

ՀՐԱՏԱՐԱԿԱԹԻՒՆ Մ. ՓՈՐՓՈՒԿԱԼԵԱՆ Ա. ՀԱՅ ԴԻԻՑԱԶՆՈՒՂԻ ՄԸ Բ Տպագրութիւն

Անուանի գրագէտ Ստեփան Ոսկանի գրած այս փոքրիկ վեպը որ հիմնուած է իրական դէպքի մը վրայ և հեղինակին արտօնութեամբ առաջին անգամ առանձին տեսարանով հրատարակուած էր Մարտիլի մէջ Մ. Փորթուկալեանի նոր բացած հայերէն տպարանէն, վաղուց արդէն սպասած լինելով, այս անգամ Բ. տըպագրութեամբ կրկին լոյս տեսած է : Գինն է 40 ՍԱՆԻՄ ԱՄԷՆ ՏԵՂ

Մեծ քանակութեամբ գնողին գեղջ կը լինի : Պիմել հրատարակողին քի՛ այս ես քի իր միւս հրատարակութիւններին հաւար որոնք դեռ չեն սպասած :

Հասցէ՝ M. Portoukalian MARSEILLE (FRANCE)

ՅՆՈՒՆ-ԻՄՊՐԻՄԵՐԻ Մ. ՓՈՐՓՈՒԿԱԼԵԱՆ ՄԱՐՏԵ

Հայերէն տպարան Մ. Փորթուկալեանի Le Gérant: François CARRIERE Marseille. — Imprimerie du Midi